

EN DEĞERLİ YERALTI KAYNAĞIMIZ SU

Mustafa DEMİRCİ
Jeoloji Mühendisi

İnsan yaşamı için en önemli unsurlardan birisi sudur. İnsan yiyeceksiz, birkaç hafta yaşayabildiği halde, susuz yalnızca birkaç gün yaşayabilir. Eski çağlarda insanlar bu önemli gereksinimlerini» o dönemlerin en zengin kaynağı olan nehirlerden karşılamışlardır. Daha sonraları teknolojik gelişmeye bağlı olarak» her alanda olduğu gibi su konusunda da doğanın tahribi gündeme geldi. Nehirlerin kurumasıyla birlikte insanlar da su gereksinimlerini karşılayabilmek için yeraltı sularına yöneldiler,

Günümüzde bu en değerli kaynak bilinçsizce kullanılmaktadır. Durumu çok geç kavrayan hükümet 16. 12. 1990 tarihli yeraltı suları yasasını bir çözüm olarak yürürlüğe koydu. Ancak bu yasanın bilimsel ölçütlere uymadığını» birçok boşluğunun olduğunu biliyoruz. Kuşkusuz yasanın boşluğundan yararlanmak isteyenler de sözkonusu olmaktadır.

DSİ Genel Müdürlüğünün Yeraltı suları Komisyonu, hazırladığı raporda Türkiye'nin yeraltı suyu işletme rezervinin 10 km³/yıl (10 milyar m³/yıl) sulamaya, 2*8 km³/yıl içme-kullanmaya ve sanayi gereksinimlerine olmak üzere toplam 6. 2 km³/yıl tutarındaki bölümünün tahsis yapılmıştır. 167 sayılı Yeraltı suları Yasasına göre belgeye bağlı olmayan sığ kuyulardan çekilen yeraltı suyu miktarları da dikkate alınırsa Türkiye'deki yeraltı suyu işletme rezervinin yaklaşık S/ünün kullanıma tahsis olduğu ortaya çıkmaktadır*

Yeraltı suları ile ilgili olarak tüm işlemler» 167 sayılı Yeraltı suları Yasası ve bu yasaya bağlı olarak hazırlanan Yeraltı suları Tüzüğü ile bu tüzüğün 6» 7, 8, 9» 13, ve 14, maddesi gereğinde, DSİ Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenmiş olan Yeraltı suları Teknik Yönetmeliği çerçevesinde yapılmaktadır, uygulamada yasa, tüzük ve yönetmeliği uyulmadığı sık sık görülmektedir*. Ankara - Ümitköy yakınlarındaki Alaçatlı'da açılan su kuyusu bu durumun tipik bir Örneğidir, Kuyunun açılması için yapılan arama belgesi başvurusunda, kuyunun 50 m. Pliyosen yaşlı gölsel kireçtaşlarında açılacağına belirtilmesine karşın, onaylı projeye uyulmamış ve kuyu fazladan 97 m. delinmiştir.

Yasa, tüzük ve yönetmeliğe aykırı yürütülen

çalışmalara en sık Ege Bölgesinde rastlanılmaktadır* Örneğin, Aydın - Nazilli dolayında ciddi çalışma yürüten çok az şirket bulunmaktadır. Kuyu açtırma isteminde bulunan tarla sahiplerinin ekonomik düzeylerinin düşük olması, bu durumun temel nedenini oluşturmaktadır.

Bu nedenle tarla sahipleri, kuyularını çakmacılar denilen ve konunun uzmanı olmayan kişilere açtırmaktadırlar. Şu andaki birim fiyatlara bakalım olursak, ciddi bir şirket» alüvyon bir zeminde, kuyunun metresini bütün malzeme ve işçilik dahil olmak üzere 400*000 TL açabilmektedir, Çakmacılar ise aynı zeminde kuyunun metresini 80 - 100 bin lira arasında açtırmaktadırlar. Yeraltı suları Tüzüğü'nün 3. maddesi "Satıl alüvyonları İçinde kazma, kürek, varyoz ve baramın gibi el kazısı aletleriyle kazılan her derinlikteki kuyularla, ilk su tabakası içinde en çok 10 m. derinliğe kadar» en çok 100 mm* çapında boru çakılarak" kuyu açılmasına izin vermektedir. Oysa çakmacıların açtığı kuyuların derinliği 10 ile 35 M, arasında değişmektedir, Çakmacıların dışındaki bir çok şirket ise aynı zeminde kuyuların metresini 200, 000 TL. açtırmaktadırlar. Yine bu şirketler açtıkları kuyularda çakılama* filtreleme işlemlerini uygun tekniklerle yapmamakta» kuyu yıkama ve geliştirme işlemlerini yerine getirmemektedirler.

Bu şirketlerin çalıştırdığı sondörler de ilgili tüzüğün 9, maddesinin "a" bendinde belirtilen niteliklere sahip bulunmamaktadırlar. Yine tüzüğün "e" bendinde belirtilen, yeterlik belgesi alan kimsenin yerine getirmesi gereken kayıtları doğru tutmak, formları eksiksiz ve doğru doldurmak ve istenilen bilgileri yetkililere zamanında vermek gibi zorunluluklara da uyulmamaktadır, Nitelikli sondör çalıştırmak, kuyu maliyetlerini arttırdığından büyük şirketler bile niteliksiz kişileri çalıştırmayı tercih etmektedirler. Böylece DSİ'nin bölgede istatistik tutması» zorunlu durumlarda müdahale etmesi söz konusu olamamaktadır.

Tüzüğün 11. maddesinde "DSİ yeraltı suyu aranması, kullanılması» işletilmesi ve tesislerin İslah ve tadil edilmesi işlerinin verilen belgelere, teknik yönetmeliklere uygun olarak yapıp yapılmadığını her an kontrol yetkisine sahiptir."

denilmektedir. Oysa DSİ bünyesindeki ilgili mühendislerin yetkililerini yeterince kullanılmadığını, DSİ'nin belirli bölgelerde yetersiz kaldığını da biliyoruz. Yukarıda açıklanan kişi ve kuruluşlar, etkili bir biçimde denetlenmedikçe, yeraltısularının arzu edilen biçimde kullanımı söz konusu olamaz,

Yeraltısulan ile ilgili ortaya çıkacak yasa ihlalleri için öngörülen cezai hükümler ise bir başka sorundur, Yasanın 18. maddesinin "o" bendinde, belge almadan 8. maddede sayılan işleri yapanlar ile kasten yanlış bilgi verenler 500 TL'den 3000 TL'ye kadar, tekrarı halinde iki katma kadar ağır para cezasına çarptırılır denmektedir. Yasanın çıkarıldığı dönemde bir anlam ifade eden bu ceza, günümüzde caydırıcı olmamaktadır. Yeni düzenlemelere gidilerek, etkili bir denetim yanında, caydırıcı cezai hükümler yasada yer almalıdır.

Önemli bir konu da yeraltısulan ile ilgili yürütülen çalışmalarda teknik eleman olarak jeoloji mühendislerinden yeterince yararlanılmamasıdır. Birçok şirket belge almak için mühendislerin yalnızca imzalarını kullanmaktadır. Oysa belge alınmasını gerektiren koşullarda, jeolog, hidrojeolog ve mühendisler tarafından, Teknik Yönetmelikte belirtilen biçimde hidrojeolojik etüd raporu veya uygulama projesi hazırlanması ve uygulamadan önce bunların ilgili DSİ teşkilatına onaylatılması zorunludur. Burada yeralan mühendis sözcüğü, geniş biçimde yorumlanabilmekte, jeoloji ve yeraltısuyu ile hiçbir ilişkisi olmayan kişilerin ruhsat alabilmesine olanak tanınmaktadır* Bu durum yeraltısularının bilinçsiz kullanım ve bunun sonucu ortaya çıkan sorunların temelini oluşturmaktadır.

Yaşanan bir diğer sorun, açılan kuyulardan aşırı su çekilmesi, yeraltısularının hızlı ve bilinçsiz tüketimidir. Yasanın 5. maddesine göre "ilan edilmiş yeraltısuyu işletme sahaları dışında yer-

altısuyu aramak, suyun bulunduktan sonra, bunun kendi faydalı ihtiyaçlarına yetecek miktarını kullanmak hakkına sahiptir," denilmektedir. Ama bu maddeye uyulmaması sonucu, Örneğin Didim - Altinkum'da olduğu gibi deniz-suyu girişimi gibi sorunlarla karşılaşmaktadır* Didim - Altinkum'da yeraltısuyunun çekilebilecek limitinin çok üstünde çekilmiştir, denizsuyunun karaya doğru girişim yapmasına yol açmıştır, Gelenkova'da (Aydın) ise 2 yıl önce kuyulardaki statik düzey 6 » 10 m. arasında değişmekteydi. Fazla su çekiminden dolayı bugün bu düzey 25 m'ye kadar düşmüştür, DSİ'nin bu konuya ilişkin daha yeterli denetim yapabilecek bir konuma getirilmesi gerekir. Yoksa birkaç yıl sonra Türkiye yeraltısuyu bakımından oldukça güç günler yaşayacaktır.

Bu konuda rahatsızlık duyan ve duyarlı davranmaya çalışan JMO, 1986 yılında bir ön çalışma yaparak yeni bir yasa ve tüzük tasarısı hazırlanmış ve çalışmalarını hükümete sunmuştur. Önerilen bu değişikliklerin yürürlüğe konulması, yeraltısularımızın korunması yolunda önemli bir aşama oluşturacaktır. Bu değişikliklerle birlikte JMO'ya kayıt ve tescil olmak zorunda olan jeoloji mühendisleri tatbik projelerini kendi yetki ve nezaretleri altında yürütebileceklerdir.

Dünyada birçok ülkede su sıkıntısının önemli boyutlara ulaştığı günümüzde, su kaynaklarının bu kadar bilinçsizce kullanımını izah etmek mümkün değildir. Bilimsel çalışmalar, bu tür su kullanımının devam etmesi halinde yaklaşık 40 yıl sonra, yeraltısuları bakımından şimdilik zengin olan ülkemizin bir çöl konumuna geleceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, daha fazla zaman kaybetmeden, sağlıklı, bilimsel bir yaklaşımla yasal düzenlemelerin bir an önce gerçekleştirilmesi zorunludur.

1993 YILI JMO BİLİRKİŞİLİK BAŞVURULARI

2942 sayılı Kanununun 15. maddesine göre TMMOB bünyesindeki ihtisas Odalarının belirleyeceği bilirkişi listelerinin 31. 12. 1992 tarihine kadar ilgili Valiliklere iletilmiş olması gerekmektedir.

Odamız bilirkişi listelerinin hazırlanması için gerekli işlemlerin başlatılarak bu listelerin 21. 12. 1992 gününe kadar TMMOB'ye İletilmesi gerekmektedir.

Anılan yasanın Birliğimize yüklediği görevin zamanında yerine getirilebilmesi için Odamıza bilirkişilik için başvuruların en geç 5. 12, 1992 tarihine kadar yapılması gerekmektedir. Bu tarihten sonraki başvurular dikkate alınmayacaktır. Ayrıca başvuruda bulunan üyelerimizin üyelik aidat borçlarının olmaması gerekmektedir.

Üyelerimizin bilgilerine duyurulur.